

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»

БАЛТІЙСЬКА МІЖНАРОДНА АКАДЕМІЯ

С.А. Мороз, І.С. Бука, С.А. Бука, В.М. Мороз

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ:
ПРАКТИКА ОЦІНЮВАННЯ ТА НАПРЯМИ
ВДОСКОНАЛЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ
У СФЕРІ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

МОНОГРАФІЯ

Харків
2022

УДК 354 [378.4:316.722]

3-12

Рекомендовано до видання Вченою радою Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (Харків, Україна), протокол №5 від 01.07.2022

Рекомендовано до видання Вченою радою Балтійської Міжнародної Академії (Рига, Латвія), протокол №22/02/02-06 від 02.06.2022

Рецензенти

БАБАСВ Володимир – ректор Харківського національного університету міського господарства імені О.М. Бекетова, доктор наук з державного управління, професор

ЄВДОКИМОВ Віктор – ректор Державного університету «Житомирська політехніка», доктор наук з державного управління, доктор економічних наук, професор

ІЛЬІНА Алла – асоційований професор Балтійської Міжнародної Академії (м. Рига, Латвія), доктор економічних наук

КРЕМЕНЬ Василь – президент Національної академії педагогічних наук України, академік Національної академії наук України, доктор філософських наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України

ШИПУЛЕВСЬКА-ПОРЧИНСЬКА Аліна – завідувач кафедри міжнародної фінансової політики Варшавської школи економіки (м. Варшава, Польща), доктор габлітований

3-12 Забезпечення якості вищої освіти: практика оцінювання та напрями вдосконалення державної політики у сфері вищої освіти: монографія / (Мороз С.А., Бука І.С., Бука С.А., Мороз В.М.) за ред. В.М. Мороза. – Львів: Видавництво ПП «Новий Світ-2000», 2022. – 454 с.

ISBN 978-966-418-334-2

В монографії розглянуто окремі з теоретико-методологічних та науково-прикладних аспектів проблематики забезпечення якості освітньої діяльності ЗВО та якості вищої освіти. Висвітлено особливості взаємодії інституту держави з інституцією університету, а також визначено межі їх компетенцій щодо забезпечення якості вищої освіти через призму аналізу думки студентів. З'ясовано місце та роль інтернаціоналізації вищої освіти у забезпеченні якості освітньої діяльності. Розглянуто практики оцінювання якості вищої освіти та визначено їх потенціали для вдосконалення змісту механізмів публічного управління у сфері забезпечення якості вищої освіти. Монографія презентує результати опитування студентів українських, латвійських та китайських університетів щодо детермінант якості вищої освіти та її рівня.

Монографія буде корисною для наукових та науково-педагогічних працівників, докторантів, здобувачів вищої освіти, а також інших осіб до сфери дослідницьких або професійних інтересів яких входить проблематика забезпечення якості освітньої діяльності ЗВО та якості вищої освіти.

Табл. 14. Іл. 50. Бібліогр. 371 назв.

ISBN 978-966-418-334-2

© С.А. Мороз, І.С. Бука, С.А. Бука, В.М. Мороз, 2022

© НТУ «ХПІ», 2022

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. СИСТЕМА ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ДЕТЕРМІНАНТА ЯКОСТІ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	8
1.1. Взаємодія інституту держави та інституції університету: єдність та протиріччя між впливом держави та університетським розвитком	8
1.2. Система та структура трудового потенціалу закладу вищої освіти, як об'єкт державно-управлінського впливу	22
1.3. Закордонний досвід із забезпечення розвитку трудового потенціалу закладів вищої освіти як підґрунтя для підвищення якості освітньої діяльності	36
Висновки до першого розділу	58
РОЗДІЛ 2. ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЯК ОБ'ЄКТ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇЇ ЯКОСТІ	61
2.1. Інтернаціоналізація вищої освіти: зміст, проблеми та механізми їх вирішення в системі забезпечення якості вищої освіти	61
2.2. Інтернаціоналізація вищої освіти як механізм забезпечення якості освітньої діяльності ЗВО	77
2.3. Рівень інтернаціоналізація вищої освіти в Україні та напрями вдосконалення державної політики щодо його підвищення	106
Висновки до другого розділу	120

Розділ 3. ПРАКТИКИ ОЦІНЮВАННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТА ЇХ ПОТЕНЦІАЛИ ДЛЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ	127
3.1. Рейтингування та особливості його використання в системі державного управління забезпеченням якості вищої освіти	127
3.2. Оцінювання якості вищої освіти в контексті змісту міжнародних рейтингів	145
3.3. Опитування здобувачів вищої освіти як інструмент експертного оцінювання її якості	189
Висновки до третього розділу	215
РОЗДІЛ 4. АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ОПИТУВАННЯ СТУДЕНТІВ З УНІВЕРСИТЕТІВ УКРАЇНИ, ЛАТВІЇ ТА КИТАЮ ЩОДО ЯКОСТІ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗВО ТА ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ	222
4.1. Опитування студентів з університетів Східної України щодо якості освітньої діяльності ЗВО та якості вищої освіти: особливості використання інструментарію та аналіз отриманих результатів	222
4.2. Опитування студентів Балтійської Міжнародної Академії (Латвія) щодо якості освітньої діяльності ЗВО та якості вищої освіти: обґрунтування рішення щодо країни проведення опитування та аналіз отриманих результатів	296
4.3. Опитування студентів Пекінського педагогічного університету (Китай) щодо якості освітньої діяльності ЗВО та якості вищої освіти: обґрунтування рішення щодо країни проведення опитування та аналіз отриманих результатів	342
Висновки до четвертого розділу	402
ВИСНОВКИ	406
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	417

ВСТУП

Під час останньої зустрічі Президента України В.А. Зеленського з ректорами провідних закладів вищої освіти було звернуто увагу на існування в Україні неабиякого попиту на фахівців з вищою освітою. Президент України визначив місце та роль закладів вищої освіти у задоволенні кадрових потреб держави та бізнесу. За результатами проведеної зустрічі В.А. Зеленським було підписано Указ Президента України №210/2020 «Про вдосконалення вищої освіти в Україні», в межах якого поміж іншим було актуалізовано питання розробки Стратегії розвитку вищої освіти в Україні [208]. Схвалена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 р. № 286-р «Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки» актуалізувала проблематику забезпечення якості вищої освіти на рівні одного з пріоритетних напрямів розвитку системи вищої освіти України. Автори Стратегії звернули увагу на існування протиріччя між достатньо високими показниками загального рівня розвитку системи вищої освіти України (у межах рейтингу QS Higher Education System Strength Rankings, який визначає країни із найсильнішими в світі системами вищої освіти, Україна позиціонує на 44-те місці з 50 можливих [337]) та порівняно невеликою кількістю українських університетів які входять до рейтингу QS World University Ranking рік від року включаються одні та ті самі заклади вищої освіти [340]). Іншими словами, з одного боку, система вищої освіти України демонструє достатній рівень своєї конкурентоспроможності, а з іншого – представництво ЗВО України серед так званих топових університетів є достатньо обмеженим. Це протиріччя загострюється в тому числі й тим фактом, що рік від року кількість українських університетів у QS World University Ranking залишається незмінним. Виникає ситуація за якої достій рівень конкурентоспроможності системи вищої освіти України не забезпечує збільшення кількості українських ЗВО серед топових університетів світу. Відсутність причинно-наслідкового

зв'язку між високим рівнем розвитку системи вищої освіти України та недостатнім рівнем представництва українських ЗВО серед найбільш рейтингових університетів світу обумовлює актуалізацію наукового завдання щодо оцінювання якості освітньої діяльності та якості вищої освіти. Для вирішення цього завдання може бути використаний як метод порівняльного аналізу, наприклад для з'ясування місця українських ЗВО в авторитетних міжнародних університетських рейтингах, так і метод експертного опитування, наприклад для формування аргументної бази теоретичних припущень щодо якості підготовки фахівців в системі вищої освіти України. Кожен з цих методів має свої потенціали у забезпеченні вирішення сформульованого вище завдання, а отже, ми не можемо визначити пріоритетність у використанні будь-якого з них. Разом з тим, слід констатувати той факт, що в межах наукової думки метод порівняльного аналізу набув більшої популярності серед дослідників, що з одного боку, сприяло розвитку науково-теоретичного підґрунтя проблематики забезпечення якості вищої освіти, а з іншого боку – обумовило певну теоретизацію відповідного напрямку наукової думки. За результатами аналізу змісту наукових видань було з'ясовано, що серед результатів наукових досліджень проблематики якості вищої освіти майже відсутні ті з них, які були б отримані вченими внаслідок використання ними емпіричних методів наукового пізнання. Поступовий розвиток диспропорції на користь методів теоретичного пізнання (у нашому випадку – методу порівняльного аналізу) не лише не сприяє поглибленню знань щодо сутності та змісту феномену якості вищої освіти, а за певних причин й викривлює їх. Приймаючи до уваги вище наведене можемо стверджувати про те, що зменшення диспропорції між використанням вченими теоретичних та емпіричних методів наукового пізнання сприятиме не лише наближенню до так званого істинного знання щодо предмету безпосередньої уваги, а й подоланню розриву між теорією та практикою в межах обраного фокусу наукового пошуку. Проблема забезпечення якості вищої освіти, з огляду на свою неабияку значущість для суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку держави, постійно перебуває в межах кола наукової уваги дослідників. У галузі науки «Публічне управління» проблематика державного управління вищою освітою перебувала у фокусі наукової уваги В.М. Бабаєва, В.Ю. Бикова, Л.А. Гаєвської, С.В. Григанської, С.М. Домбровської,

С.М. Квіта, С.М. Кушніра, В.І. Лугового, Т.О. Лукіної, С.В. Майбороди, В.М. Огаренка, О.В. Поступної, В.П. Садкового, І.А. Семенець-Орлової, С.О. Шевченка та інших дослідників. Окремі питання проблематики державного управління якістю вищої освіти були нами розглянуті в межах попередніх напрямів наукових пошуків [161, 173, 174]. Серед зарубіжних вчених питання менеджменту освіти набули свого розвитку у дослідженнях Р. Барнетта, Д. Грін, Л. Ломас, Р. Льюїса, Ж. МакГрегора, М. Оулі, Я. Райзбека, Д. Сеймура, Д. Сміта, В. Стаббса, Д. Фінча, Я. Хілл та іншими вченими. Незважаючи на достатній рівень наукової уваги до проблематики якості вищої освіти та механізмів її забезпечення, окремі її питання все ще залишаються відкритими для подальших наукових пошуків. Серед таких питань неабиякої значущості набувають ті з них, фокусом наукової уваги яких є оцінювання якості вищої освіти представниками стейколдерів.

Відповідно до положень та норм Стандартів і рекомендацій щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти, стейколдерами забезпечення якості вищої освіти, а відповідно й її експертами, є студенти, викладачі та роботодавці (професіонали-практики) [240]. Отже, з'ясування узагальненої думки кожної з груп стейколдерів, не лише може, а й повинно розглядатися на рівні одного з практично значущих завдань наукового пошуку щодо дослідження сутності та змісту феномену якості вищої освіти.

Приймаючи до уваги сформульовану у змісті Рекомендацій Комітету Міністрів Ради Європи щодо суспільної відповідальності за вищу освіту, мету вищої освіти, а саме – «підготовка студентів до активного громадянства, до їх майбутньої кар'єри (наприклад, сприяючи розвитку їх здатності до працевлаштування), підтримку їх особистого розвитку, створення широкої бази передових знань і стимулювання досліджень та інновацій» [344], нами було прийнято рішення зосередитись на з'ясуванні думки того з стейколдерів забезпечення якості вищої освіти, який є безпосереднім споживачем якості отриманої людиною освіти. Отже, лева частка змісту цієї монографії буде призначена аналізу думки студентів українських, латвійських та китайських університетів щодо якості освітньої діяльності ЗВО та якості вищої освіти, а також обґрунтуванню напрямів вдосконалення практики використання механізмів публічного управління забезпеченням якості освітньої діяльності та якості вищої освіти.